

MADS MADSEN

paa

Langemyregaard

ved

Carl Anthoni Kofoed

M e d d e l e l s e r

om

M A D S M A D S E N ,
-----som boede paa Langemyregård
Aarene 1678 - 1689.

Af hans Sønesøns Søns Sønesøns Søn. (C.A.Kofoed, Hasle).*

I. Mads Madsen i Langemyregården.

Den ældste mandlige Ascendent vi (dem, som nedstammer fra ham) hidtil har kunnet naa til, er Mads Madsen, Sergeant og Capitaine d'Armes, boende paa Langemyregård, den 21de i Tallet i Aaker Sogn. Han var Korporal ved det 1ste Nationalkompagni, da han i Aaret 1678 ægtede Enken Karen Pedersdatter, sal. Hans Terkelsens (Tørkelsens, Torkelsens) paa ovennævnte Gaard.

Det vides ikke, hvorfra han kom, ej heller kender vi hans Slægt.

Men vi ved lidt om hans Ægteskaber, hans militære Stilling og hans økonomiske Forhold, og det er dette, der fremstilles paa disse Blade. I 12 Aar boede han paa Langemyregård; han var 2 Gange gift, og Gaarden gik i Arv til hans Søn af 1ste Ægteskab: Hans Madsen (Kofoed), der døde 1748. -

Paa denne Gaard havde fra 1590 A n d e r s L a r s e n (Laursen, Lauridsen) boet i over 30 Aar, og efter ham i henved 40 Aar hans Søn Terkel (Tørkel, Torkel) Andersen fra 1629 til 1670, de sidste Aar bistaat af sin Søn Hans Terkelsen.

H a n s T e r k e l s e n havde ved Skiftet efter Faderen og ifølge en Kontrakt mellem Sæskendene arvet den 21de Sg. Langemyregård, som han da allerede paaboede. Han levede her i Ægteskab med K a r e n P e d e r s d a t t e r fra Lille Gadegaard i Pedersker Sogn, Datter af Peder Sørensen (Søfrensen) og Seigne Jensdatter.

I Modsætning til de foregaaende Ejeres lange Liv var Hans Terkelsens Liv kun kort, idet han døde allerede den 20. September 1676 i sin Alders 39. Aar.

Hans efterladte Hustru havde mistet 2 Børn kort efter deres Fødsel og sad nu med to smaa Børn: en Søn 5 Aar gl. og en Datter 3 Aar gl. - Henved fem Maaneder efter Mandens Død fødte Enken en Datter, som dog kun blev 1 Md. gl. (Aa Kirkebog):

*) Carl Anthoni Kofoed, f. 13/4 1846. Bp. A 58. - Skrevet 1918.

Den 13. Marts 1677 havde saa den haardt prøvede Enke den Sorg at miste sin nu seks Aar gamle Søn Terkel. - Af de fem Børn var kun en 4 Aar gl. Datter Zeeile (Sesil, Cesil) endnu i Live. De to sad alene paa Gaarden paa 2. Aar efter Hans Terkelsens Død.

I Aaret 1678 (eller sidst i 1677) indtrik Karen Pedersdatter sal. Hans Terkelsens nyt Egteskab efter sinners Skik, idet hun ægtede Korporal M a d s M a d s e n , og den 1ste epiphani (6. Januar) 1679 fødtes en Søn og fik Navnet Hans. - Men samme Aar døde Datteren Zesil, 6 Aar gl.

De Aar: 1676-77 og 79 var strenge nok, da der i Aaker Sogn døde omtrent dobbelt saa mange, som der fødtes. - Moderen havde nu mistet alle sine Børn af 1ste Egteskab.

II. Chef for første Nationalkompagni var Oberstl. Vicekommandant Julius Erich Fischer. Som Korporal ved dette Kompagni havde Mads Madsen en Gaard, som det hed, "fri for sin Bestilling", det vil sige, at han oppebar Landgilde og Kontributioner af den, medens han naturligvis maatte udrede disse Afgifter af sin egen "paaboende" Gaard. Den Gaard, som var udlagt "pro officio" (for Tjeneste) til hans "Besoldning", var den 68. Gaard i Østremarker Sogn, "Holmegaard", som den allerede dengang hed efter dens mangeaarige Ejer Svend Holm (c. 1620-70). Den nye Ejers Navn var Rasmus Olsen (Olufsen).

Mads Madsen eller, som det næsten altid skrives: Matz Matzen (af Matthies, Mattis, Mats, Mads) tjente sammen med Lorents Madsen som ældre Korporal ved samme Kompagni; denne havde "fri for sin Bestilling" den 62. Sg. i Østremarker, en af de 4 Ellebygaarde. Som samtidige Korporaler kan nævnes Hans Kofoed paa 50. Sg. Ladegaard i Klemensker, Jørgen Joensen (Klou) paa 62. Sg. Tornbygaard, Hans Giødich paa 27. Sg. Bukkegaard i Nyker og Niels Terkelsen, 26. Sg. Nordre Mulebygaard i samme Sogn.

I Aaret 1679 smilte for saa vidt Lykken til Mads Madsen, som han avancerede til Sergeant. Fra nu af var det den 48. Gaard i Aaker Sogn: Limensgaard, som redte hans Lønning. (Ejer: Anders Ibsen og siden Hans Jørgensen).

Omtrent samtidig faar Kompagniet en ny Chef, nemlig Oberstlieutenant Franz Henrich v. Dehn, Vicekommandant og Kompagnichef, ligesom endnu i Militzens sidste Tid Kommandanten P.H. Schiønning stod som Chef for et af Kompagnierne. -

Sergeant Lorentz Madsen (uvist, om han er i Slægtskab med Mads Madsen) afgaar paa samme Tid og nævnes ikke mere.

Baade Fischer og Dehn var erfarne Officerer. Fischer havde været med under Københavns Belejring og under Stormen paa Byen, og siden under Hans Schack i Fyn. Dehn havde tjent paa Fyn og i Helsingborg og som Oberstløjtnant i Generalstaben; gik til sidst i hollandsk Tjeneste.

Der var paa den Tid i det Hele af Fodfolk 3 Land-eller Nationalkompagnier. Cheferne for 2. og 3. Kompagni var henholdsvis den berømte Jens Kofoed Pedersen og Peder Kofoed Jacobsen, som var Søn af Jacob Kofoed til Kyndegaard og som i Modsætning til Pedersen ville gaa mod Svenskerne ved Nexø 1645. (De to stavede altid selv Navnet Kofoed). -

Dertil kom 4 Herredskompagnier, som paa den Tid, Dehns Tid, førtes af Herredskaptajnerne, i Østerherred Kapt. Hans Kofoed Madsen, Kofoedgaard - i Sønderherred velb. Kapt. Christian Maccabæus, Skovholm. I Vesterherred: Kapt. Daniel Barch. I Nørreherred: Kapt. Caspar Henrich Westervalt. De havde hver en Gaard "pro officio."

III. Mads Madsen og Karen Pedersdatter fik dog ikke længe Lov til at sidde i Ro paa Langemyregaard. Allerede 1681 rejstes en Gældssag, som kom til at berøre Beboerne af den 21. Gaard.

Christian Terkelsen, den afdøde Ejers Broder, havde laant 40 Sldr. af Jep Larsen "I Vasen", 42.Sg. Aaker. (Vase = Siv, rørbevokset Sted). Og Hans Terkelsen skal have rakt Haand til at betale mod at have Vederlag i Christian Terkelsens Jordepengge i den 21. Gaard, Langemyregaard. Hans Terkelsen havde ogsaa betalt noget paa denne sin Broders Gæld, nemlig 14 Sldr., men da han saa døde, krævede Jep Larsen det resterende paa hans Skifte 30. Oktober 1676, hvilken Rest da med renter var stegen til 36 Sldr. 12 Skilling ($1\frac{1}{2}$ Sldr. = 1 Rdlr.).

Den tredje Broder Anders Terkelsen svarede paa Skiftet, at disse Pengge var Christian Terkelsens Jordepengge, som var bestaaende i den 21. Gaard, og mente, at Jep Larsen skulde bie, til der kom Samfrænder paa Gaarden, hvad Anders Terkelsen vel havde i Sinde at iværksætte, og saaledes blev Jep Larsens Fordring paa Skiftet henvist til Samfrænderne.

Men de 12 Samfrænder, som kom paa Gaarden, glemte - eller mente ikke

at have det Hverv at tage sig af denne Sag, og Jep Larsen maa have faaet Hjemtingsdom for sig (Herredsfoged Tobias Deckner), og Mads Madsen ogsaa at have udbetalt de 36 Sldr. og 12 Skilling. Sagen var dog ej dermed til Ende; den indvikledes paa en eller anden Maade i de 12 Samfrænders Sag, som snart førtes op for Landstinget.

Men vigtigere end denne Sag om de 36 Sldr. og 12 Sk. er de 12 Samfrænders Dom om selve den 21. Gaard.

Det er forstaaeligt, at nu, da ikke blot Hans Terkelsen, men ogsaa hans fem børn alle er døde, at nu hans Søkende, især Anders Terkelsen, 15.Sg. Slusegaard i Pedersker, og Søsteren Ellitza Terkelsdatter, gift med Arist Olsen, 14.Sg. Loftsgaard i Pedersker, kunde nære Tvivl om Karen Pedersdatters, nu Mads Madsens, fortsatte Sædes- og Ejendomsret til Langemyregaard. "Der kommer en fremmed", tænker de, "(efter at han) fra hvem hun havde Retten, er gaaet bort, vedbliver hun at nyde Ejendomsretten, medens vi, som er kødelige Søkende til den sidste Ejer, ikke har nogen som helst Lod og Del deri."

Saa greb man til Rettens Hjælp, og der opmeldtes 12 Mænd, Samfrændere, hvis "Forretning" lededes af Herredsfogden Tobias Deckner.

Denne Samfrændedom tilkendte Anders Terkelsen den 21. Gaard. -

Dette var en alvorligere Sag end den om de 36 Sldr. 12 Skilling.

Nu gjaldt det for Mads Madsen og Karen Pedersdatter om at værge sig.

De maatte hævde deres Ejendomsret ved en højere Instans, Landstinget.

Saa var det Onsdagen den 30. November 1681, at Mads Madsen i Aaker stævnedes Tobias Deckner, Herredsfoged i Sønderherred, angaaende den 21. Gaard Langemyregaard. Dermed irettelagdes Hjemtingsdommen, som var de 12 Mænds Dom. -

Altsaa: formelt stævnes Herredsfogden, reelt de 12 Mænd og Anders Terkelsen. "De 12 (8) Mænds Hold udmeldes til Tinge, da Herredsfogden selv tillige med dem bør forestaa Retten ved Sagens Udførelse for Herredstinget og efter de fleste Stemmer dømmes i Sagen" - saaledes optaget og fæstnet i den bornholmske Selvejer-Arvelov af 14. Oktober 1773 (Kofoed-Ancher).

Mads Madsen i rette lagde sit Indlæg, hvoraf Hans Jensen, 1.Vg.

Povlsker, forrige Kaptajn for Sønderherred, som Formand for de 12 Mænd begærede Kopi, og baade Anders Terkelsen og Hans Jensen paa egne og Medfølgeres Vegne i rette lagde den 14. December deres Indlæg mod Mads Madsen.

Sagen synes at trække i Langdrag, bl.a. ved forskellige Tingsvidners Optagelse, og næste Aar 1682, den 26. April begærede Anders Terkelsen, 15. Sg. Pedersker, at Sagen maatte bero til Amtsskriverens Hjemkomst, hvilket blev af Landsdommeren bevilget.

Den 31. Maj næstefter meldte Amtsskriveren Augustus Deckner "udi den Sag mellem Anders Terkelsen i Pedersker og Mads Madsen i Aaker Sogn angaaende deres Tvistigheder om den 21. Gaard i Aaker Sogn, at eftersom Amtsskriveren tilholdes at have tilbørlig Indseende med Bønderne og Gaardene, saafremt de ej vil ansvare det Paakommende , saa begæres hermed, at Højædle og velbaarne Landsdommer denne Sag vil bringe "in sequestro" (i Beslag - i Bero) og ej derudi Dom afsige, førend Amtsskriveren paa samme Gaard har holdt otte Mands Skønning og sig videre om Sagen informeret, helst som (isar fordi) Mads Madsen menes at være uvederhæftig til Gaardens (mulige) Skade at restituere (oprette)." Dette billiges, og det blev Amtsskriveren forelagt (paalagt) straxen at fare fort med de 8 Mands Skønning.

En Maaned efter, den 28. Juni, er det Mads Madsen, som begærer, at den Sag med Anders Terkelsen maa bero, indtil han kan føre sit Vidnesbyrd. Men samme Dag lod Augustus Deckner i Rette lægge den "Otte Mands Skønning og Taksering paa den 21. Gaards Brøstfældighed udi Aaker, som Mads Madsen paabor."

Den 19. Juli og 2. August s. Aar (1682) tilbød Mads Madsen i Retten at fremlægge rede Penge og præsentere 102 Sldr. imod Anders Terkelsen ang. den 21. Gaard i Aaker.

Da Anders Terkelsen ved Skiftet efter Faderen havde taget 102 Sldr. i Dalegaarden, maa dette vel være et Forslag fra Mads Madsen for at faa Forlig med Anders Terkelsen. - Anders Terkelsen ville ikke annamme dem og lovede videre skriftligt Indlæg. Men Sagen blev optaget til Doms. Dommen falder den 4. Oktober 1682.

Højædle og velbaarne Landsdommer Matthias Rasch gaar i sin Dom tilbage til en Kontrakt af 20. Juni 1673, 3 Aar efter Torkel Andersens Død, mellem Brødrene Christian, Anders og Hans Terkelsen om to Gaarde efter deres Forældre, af hvilke Gaarde Hans Terkelsen fik den 21. Gaard, som han paaboede, og Anders Terkelsen tog et Hundrede Sletdaler i den 18. Gaard i samme Sogn (Dalegaard), hvorefter Kontrakten videre formelder (om) alle Søskendeparter, og hvor meget hver Broder skal svare og fra sig lægge paa Gaardene, og - som Tingsvidne

melder - har samtlige Brødre med sammen lagte Hænder inden Tingevestaaet og bekræftet denne Kontrakt. Derefter kommer Landsdommeren ind paa selve Sagens Kerne og fælder, som det efter vort Skøn synes, en vis og retfærdig Dom. De 12 Samfrænder med Tobias Deckner som Leder har tilkendt Anders Terkelsen Gaarden, idet de har fundet det rimeligt, at naar Hans Terkelsen ingen Børn havde som Arvinger, skulde Gaarden ikke gaa over til Fremmede, men tilfalde den næstnyngste Broder Anders Terkelsen, og Enken maatte da enten straks "entvige" Gaarden eller i det Højeste have Brugsret over den i sin Livstid. -

Ja, hvis Børnene var døde før Faderen Hans Terkelsen, saa vilde denne Samfrændedom vist være rigtig, men Landsdommeren Matthias Rasch holder sig til Linealarven frem og tilbage. Børnene lever efter Faderen og arver ham. Gaarden er saa Børnenes. Naar Børnene dør, arver den efterlevende Moder igen dem, og saa er Gaarden Moderens. Landsdommerens Ord lyder saaledes:

"Hvorfore Anders Terkelsen ej nu kan have nogen Tilgang udi Sædet udi den 21.Gaard, formedelst Hans Terkelsen sig Børn efterlod, der arver hannem, og samme Børn, som Hans Terkelsen haver udi Ægteskab avlet med Karen Pedersdatter, er og ved Løden henkaldet, til hvilke Børn Moderen efter Loven og Recessen (Chr.IV. Reces 1643) er nærmest Arving til bemeldte 21.Gaards Sæde.

Thi kan jeg ikke bifalde Anders Terkelsen hans Protestition eller de 12 Mænds afsagde Dom, mens (men) tilfinder ermeldte Karen Pedersdatter som Arving efter sine Børn, som hun haver haft med sal. Hans Terkelsen, at være Sædet berettiget udi forbemeldte 21.Gaard."

Efter denne Dom af 4.Okttober 1682 kunde Karen Pedersdatter og Mads Madsen sidde roligt paa Langemyregaard. Moderen ejer nu Gaarden, ikke i Kraft af sit Ægteskab med den afdøde Ejer, men i Kraft af sin Arveret efter sine Børn.

Foruden dette Hovedspørgsmaal indeholdt Landstingsdommen af 4. Oktober 1682 ogsaa en Del andet til Ordning af Arveforholdene. Saaledes: Karen Pedersdatter, hvem med sin nulevende Mand Mads Madsen uden Ophold at udløse af Gaarden og betale de Jordepenge, som Ellitse Torkelsdatter (Arist Olsens) eller hendes Børn efter

hønde derudi kan have bestaaende, samt ogsaa straxen at erlægge til Anders Terkelsen, hvis (hvad) som han paa Skiftet efter Hans Terkelsen udi fornævnte 21.Gaard er indvist." Det maa være Jordepenge efter Foraldrene.

"Item (ligeledes) saa vidt (saa meget) som han (Anders Terkelsen) haver bekostet paa Samfrænders Hold." Det kunde synes noget haardt, at den vindende Part skal udrede Omkostninger ved det Samfrændehold, som fik sin Dom underkendt, men der tilkendegaves vel derved, at Anders Terkelsen nok kunde have en vis Føje til sin Protestation, og at Sagen blev bedst opklaret ved Rettergangen.

Den gamle Sag om de 36 Sldr. 12 Sk. maa af Mads Madsen i sin Tid være indanket for Landstinget, og her er han (29.Juni 1681) kun dømt til at betale Halvdelen af Omkostningerne; men da Dommen har faaet Paaskrift om, at han har betalt det Hele, udtales det nu i nærværende Dom af 4.Oktobre 1682, at det "eragtes for billigt at stande Mads Madsen frit og ubehindret igen lovlige efter Landets Lov og Ret at søge Betaling udi formeldte Christian Terkelsens Løsøre, om noget findes, eller udi de 60 Sldr., hans Jordepenge udi den 21.Gaard." -

Efter en Formaning om at holde Gaarden ved god Hævd og Magt og udrede Landgilde og alle kongelige Skatter følger det sidste, som lyder nok saa opmuntrende for Gaardens Ejerpar, der maatte godtgøre Anders Terkelsen hans Omkostning paa Samfrænders Hold: "Og eftersom de 12 Samfrænder haver været Aarsag og givet Parterne Anledning til denne Trætte, da bør de derfor at betale til Mads Madsen al den paa Processen billige anvendte Bekostning, som modereres paa 13 Sldr., hvoraf Formanden Hans Jensen i Poulsker (Herredskaptajn) skal give 2 Dlr. og de andre hver 1 Dlr. - Dette til Kendelse paa den indstævnte 12 Mands Dom."

Det ses altsaa, at man skal vogte sig for lese Domme, som kan blive underkendt ved højere Instans, især hvis man er Formand for et saadant "opmeldt Hold." Derimod løber Herredsfogeden ingen Risiko.

Ovennævnte Anders Terkelsen var i mange Aar Sandemand i Pedersker og havde en Gaards Landgilde for sin Tjeneste. Det var hos ham paa Slusegaard, at Oberstløjtn. Julius Erich Fischer 1679 efter den svenske Stranding trak Kaarden over Bordet og stak efter Kapt. Jens Koefoed. Han var blandt de Sandemand, hvem den berygtede Amtsskriver Augustus Deckner ved Amtmand og Kommandant Joh. Diderich Wettbergs Hjalp berøvede deres Bestillinger ^{deres} og Bestallinger, som Wett-

berg fratog dem i sin egen Stue, da de, som han forklarede for Commissionen af 1691 (Succows Relation), fandtes unyttige. -

Anders Terkelsen var 2 Gange gift, med

1. Karen Jespersdatter fra 32.Sg. Aaker (St.Munkegaard) og
2. Karen Andersdatter fra 20.Sg. Dammegaard, Pedersker.

En Datter døbt 2.Jan. 1708, men Anders Terkelsen døde samme Aar (1708), 82 Aar gl. - Karen Andersdatter giftede sig saa med Johan Diderich Funch. -

IV. Mads Madsen og Karen Pedersdatter skulde nu en kort Tid nyde den sejrrige Udgang af Processen om Langemyregaard. En glædelig Begivenhed indtraf derhos i dette Aar 1682, idet der fødtes en Datter. Hun blev opkaldt efter det sidst (1679) afdøde Barn af 1ste Ægteskab og fik Navnet Zesile (Cecil, Cacilia). I syv Aar fulgte hun sin Fader i Livet og i Døden.

Amtsskriveren, den senere brandmærkede Augustus Deckner, havde i sin Begæring til Landsdommeren om at sætte Retssagen "in sequestro" og om en 8-Mands-Skønning fremført som en Grund, at Mads Madsen mentes at være uvederhæftig til Gaardens Skade at restituere. Vi saa dog, at Mads Madsen mødte i Retten med 100 Sldr., som Anders Terkelsen i det Haab at vinde mere ikke vilde annamme. Dette tyder ikke paa nogen økonomisk Vanskelighed i den Tid, da rede Penge ikke var saa lette at rejse. Men i øvrigt faar man af Amtsregnskaberne det Indtryk, at Mads Madsen klarede sig ret godt, om det end ikke lykkedes ham at naa den Regnskabskompliment, som smykkede de mest velstillede, nemlig "velbeholden" eller "ved magt." Der findes i Bilag til Amtsregnskabet for 1681 omtalt nogle smaa Restancer fra 1677 og 78, altsaa hidrørende fra før hans Tid. Men det ses senere andensteds, at Mads Madsen den 12.Oktober 1681 har faaet et Laan paa 50 Sldr. hos Lieutenant Hans Koefoed Madsen paa Eskesgaard mod en Obligation, som senere, uden at forurolige Debitor eller Kreditor flere Gange møder op ved Retshandelerne, om hvilket Laan det 1684 hedder: "Renten betalt til Dato."

I en Specification om Ægtepenge (= Avlspenge eller Arbejdspenge) til Hammershus staar 1682 1 Rdl. 3 Mk. (de sædvanlige Ægtepenge), uden at der er Tale om Restance. Endelig har Mads Madsen i en Specification over samtlige Bonderestancer 1684 netop faaet Vedtegningen "vederhæftig."

I denne Specification eller Navneliste, som er undertegnet 1685 af Assessorerne P. Hjort og J. Worm som Kommissarier her til Landet, gælder for Aaker Sogn følgende for Restancer indtil Maj (1.) 1685, idet vi uden for Ordenen begynder ved Mads Madsen paa 21.Gaard:

Mads Madsen, "vederhæftig", skylder 10 Rdlr. 3 Mark 2 Skillings.

Kan betale 10 Rdlr. 3 Mark 2 Skillings.

Kaar det til Sammenligning hedder ved 34.Sg.:

Hans Lov, "ved Magt, skylder intet", man mærkes, at han som

Sandemand havde sin Gaard "fri."

I øvrigt stiller Forholdet sig for Aaker Sogn saaledes:

14 Gaarde har Vedtegning "ved Magt".

8 Gaarde har efter Ejerens Navn: "absent" (fraværende), men berettes at være ved Magt. Forstaas vel saaledes, at disse Mand uden Restancer ikke har givet Møde; man har da spurgt sig for. (M.F.Zahrtmann).

3 Gaarde er udlagt pro officio (for kgl. Tjeneste).

15 Gaarde har "temmelig ved Magt" (menes at kunne betale henved Halvdelen).

1 Gaard har "Nogenledes ved Magt", kan betale c.Fjerdedelen.

2 Gaarde har "ikkun slet ved Magt",

7 Gaarde har "næsten forarmet", kan betale c. en Sjettedel.

19 Gaarde har "forarmet" eller "ganske forarmet", kan intet betale.

3 Ejere berettes at være døde i Armod.

1 er bortrejst.

4 Gaarde er øde.

Den eneste Gaard i Aaker, der har samme Vedtegning som 21.Sg., nemlig "vederhæftig", er St. Myregaard, der paa den Tid havde i Fæste af Oberstlieutnant Buggenhagen, der havde afløst Major Caspar Henrich Westerwalt som Chef for Rytterkompagniet.

Oberstl. Buggenhagen havde en Len af 300 Rdlr. (deri 4 Gaardes Landgilde), men han havde efterlignende de indfødte Officerer ved Land- og Herredskompagnierne hengivet sig til Landbruget og fæstet Kongens Gaard Myregaarden i Aaker mod en Indfredning (?) af 10 Rdlr. og en aarlig Leje, efter at Christoffer Iversen var bleven udvist, da han havde ladet Gaarden forfalde - og stod nu med en Restance (1.Maj 1683 til 1.Maj 1685) af 45 Slår. foruden Avls-og Knægtepenge samt Landgilden af en Del Huse, "hvormed Oberstlieutnanten ingen Regning med mig gjort" (Aug.D.), men han "kunde betale" 45 Slår. og var derfor

vederhæftig. - I øvrigt eftergaves der ham ved kgl. Naade senere 3 Aars Restancer, noget som jævnlig var håndet hans begunstigede Forganger, som boede paa Simblegaard, Major Caspar Henrich Westervalt.

Oberstl. Buggenhagen var ikke den eneste af de "førte" Officerer, der gav sig af med Landbrug. Oberstl. Fischer havde fæstet Myregaarden i Olsker, Hammershus' Avling havde for 1682 været i Leje hos Stykkaptajn Haagen Michelsen og Kaptajnløjtnant Adam Krampe, Chef for Garnisonen paa Slottet, for 30 Sldr., men som de samme Avling ikke længere haver villet beholde, saa er den dette Aar (1683) for Afgift 20 Rdlr. aarlig bortlejet til Vice-Kommandanten Oberstløjtnant Valdemar Blinch "med Commandant og Amtmand Bendix von Hattens consens", som paa Fæstningen bor.

Men hvorom alting er, saa stod Mads Madsen paa Langemyregaard uden for det store Tal af Aaker Sogns Bønder, som efter det foran oplyste daarligt kunde afrede deres Byrder. Specifikationen er dog sagtens noget mørkere end i Virkeligheden, da det for enhver gjaldt om at fritages for mer eller mindre trykkende Afgifter.

V. Aaret 1684 bringer dog allerede et Brud i Livet paa Langemyregaard. Seks Aar har Egteskabet været, nu kommer Døden og sætter Skel. Det er Karen Pedersdatter, som havde set saa mange af sine nærmeste gaa bort, hvis Liv nu er til Ende. Hendes Fader Peder Sørensen var død for 10 Aar siden, og hendes Moder Seigne Jensdatter levede nu i 2. Egte med Hans Pedersen Ude paa 23. Sg. Lille Gadegaard i Pedersker. Skiftet efter sal. Karen Pedersdatter Mads Madsens holdes 5. November 1684.

De to Børn Hans og Zisele (Sesel) var nu 6 og 3 Aar gamle, og Bedstemoderen Seigne Hans Udes fik efter Begæring bevilget til Datteren, som hun vilde tage til sig, nogle Sengklæder og et nyt sort fidskæft (femskaftet = med Rendingen afdelt i 5 Traade) Skørt. - Nu melder Kreditorerne sig, og vi træffer atter Obligationen af 12. Oktober 1681 paa ^{de} 50 Sldr., "og lovede Mads Madsen at holde Lieutn. Hans Koefoed, Eskesgaard, herefter som tilforn skadesløs, og er Renten betalt til Dato."

En anden Kreditor, hvis lange stærke Arme naar langt ud blandt Gaardene, er Borgmester Poul Koefoed i Svanike, der efter indskikket Seddel kraver 43 Sldr. 1 Mk. 2 Sk.

Anders Terkelsen i Pedersker har en Fordring efter sal. Hans Terkelsens Skifte d. 3. Decbr. 1677, i alt med Renter 21 Sldr. 2 Mk. (formodentlig en Rest af (Kravet) efter Faderen Torkel Andersen). Dette sidste løb nok saa fredeligt af, idet Anders Terkelsen og Mads Madsen forenede sig om, at dette skulde blive uden Skiftet, "og lovede Mads Madsen det at betale i reede (Penge) til Anders Terkelsen uden Skade." Dernæst fordrer Anders Terkelsen efter sin Broder Christian Terkelsen (død 1679) 20 Sldr., som staar i 21. Gaard, som Mads Madsen paabor, og deraf (af Gaarden) efter velb. Landsdommer Matthias Raschs Dom med reede skal udløses.

Fremdeles kræver Arist Olsen, 14. Sg. Loftsgaard, Pedersker, 102 Sldr. med Renter, som tilkommer hans sal. Hustru Ellise Torkelsdatter efter hendes Forældre af den 21. Gaard i Aaker, "men da intet herom findes i Hans Terkelsens (Broderens, som arvede 21. Sg.) Skiftebrev af 3. Decbr. 1677, blev denne Sag henvist til Lov og Ret."

Mads Madsen mener ogsaa at vide, at Hans Terkelsen havde i Rønne betalt en Sum til Arist Olsen for sin Søster Ellises Arvepart.

Da man fik gjort op og likvideret den bortskyldige Gæld med den "tilstaaende Gæld", viste der sig et for den Tid ret gunstigt Resultat, nemlig at der var i Behold 109 Sldr. 2 Mk. 4 Sk. Deraf faar Faderen Halvdelen 54 Sldr. 3 Mk. 2 Sk., sønnen Hans 36 Sldr. 2 Mk. $1\frac{1}{2}$ Sk., og Datteren Zisel 18 Sldr. 1 Mk. $\frac{2}{3}$ Sk. - Imod den sal. Kvindes Udfart begærede Faderen Matz Matzen ej at nyde mere end en Seng i Stuen og en brunstjernet Pøle, hvormed han vilde nøjes. Den sal. Kvindes Ifareklæder faar Pigebarnet, og Drengen vil efter gammel Skik, naar Faderen ved Døden afgaar, nyde sin Del af dennes Ifareklæder.

Om de 102 Sldr., som Arist Olsens sal. Hustru Ellise Torkelsdatter havde haft i den 21. Gaard, faar man Oplysning i det Skifte, som afholdtes efter hendes Død 23. 1685, idet det der hedder, at "disse Jordepenge er bestaaende og forflyttet fra den 21. Gaard i Aaker til den 14. Gaard i Pedersker Sogn, som nu Arist Olsen paabor efter deraf oprettede Breves og Dokumenters videre Formelding." Formodentlig efter venlig Forening.

Efter sin Hustrus Død har Mads Madsen haft en Del at gøre med hel eller delvis Udbetaling af forskellige Fordringer. Han ses 1685 at have nogen Restance, "hvoraf en Del har været omtalt paa Skiftet efter hans Quinde." Samme Aar har Amtsskriveren "paa Kongens og det lovlige Rentekammers allermaadigste Behag" formedelst Landets "store

Armod og Fattigdoms Skyld" hos hver Bonde her paa Landet inquiret deres Tilstand: "hvad de allerede have naaet (den 14. Januar) saa og hvad de til Føde samt til Sæden (til Foraaret) kunne have i Forraad. Item og hvad de til Livsophold og til Sæden allerunderdømt kunne behøve." -

Her ser vi dog, at Mads Madsen paa den 21. Gaard i Aaker har saaet 3 Tdr. Rug, har i Forraad 12 Tdr. Bjug, 16 Tdr. Aure (Havre) og 4 Tdr. Rug. - Det synes rigtig godt og stemmer saa omtrent med Forholdet paa 34. Sg. hos Hans Lou, der har saaet 3 Tdr. Rug, har i Forraad 12 Tdr. Bjug, 13 Tdr. Aure, 4 Tdr. Rug og 3 Tdr. Mel. Der tales ikke om, at Mads Madsen behøver noget af det Laanekorn, som Rentekammeret har lovet at hidskikke.

Rentekammeret meddeler nu i Skrivelse til Amtsskriveren, at der er sendt med en Skipper fra Nyborg 500 Tdr. Rug og 30 Tdr. Havre, "som I skal uddele til Bønderne; med første Skibsrum skal mere Korn overkomme." Dette er jo en stor og overordentlig Foranstaltning fra Regeringens Side, som kom til pas mange Steder hos Bønderne.

VI. Efter et Par Aars Enkemandsstand tager Mads Madsen atter en Kone ind paa Gaarden. Nogen bestemt Dato kan ikke meddeles, da Kirkebogen for det Sogn, hvor Vielsen foregik, ikke begynder før 1686. Han ægtede Marie Hansdatter, Datter af Fønrik Hans Jensen paa 3. fri Vormedegaard i Poulsker, Tornegaard, født i hans første Ægteskab med Margrethe Maccabæus, Datter af Major Christian Maccabæus paa Skovsholm. (En halv Snes Aar efter, 1695, ægter Marie Hansdatters Brøder, Christian Hansen, Enken efter Hans Lou paa 34. Sg. Aaker).

Mads Madsen havde to Børn af første Ægteskab, en Søn og en Datter, og han faar nu i 2det Ægteskab ligeledes to Børn, en Søn og en Datter. Sønnen døbes 4. December 1687 og faar Navnet Mads. Det ses, at blandt Fadderne ved denne Lejlighed er ikke blot Morbroderen Christian Maccabæus d. Yngre, men ogsaa Anders Terkelsen, som faa Aar tidligere førte Proces om selve den 21. Gaard. Striden maa altsaa nu være bilagt, ogsaa i Sindene. - Ligeledes nævnes Tobias Deckner, Herredsfogeden, som havde "ledet" de 12 Samfrænders Dom.

Et Aar efter, d. 6. Jan. 1688 døbes Datteren Karen og bæres ved Daaben af Bedstemoderen Margrethe Maccabæus, Fønrik Hans Jensens.

I disse Aar, 1686-88, er Mads Madsens økonomiske Stilling omtrent som forhen. Der findes enkelte Restancer, som tilsammen udgjorde

15 Sldr. 2 Mk. 5 Sk. Sammenligner vi hermed 34.Sg. Hans Lou, undres vi over at finde ham med en Restance paa 24 Sldr. 15 Sk., men dette beror paa, at Sandemandsstillingen er ham frataget, og at han har tøvet med at indbetale sin Gaards Landgilde i Amtstuen.

I den Specifikation, der viser Resultatet af en Inkquisition over øde og forarmede Bønder, som Amtmand og Kommandant Johan Didrich Wettberg foretog, dateret 1687, finder vi ikke den 21.Gaard, Mads Madsen, lige saa lidt som 34.Sg. Hans Lou, eller f. Eks. nogen af 60-Gaardene i Klemensker Sogn. Ej heller findes Mads Madsen blandt de resterende for 1689 efter det store Forhør, som kgl. Renteskriver, siden Amtsforvalter Anders Vognsen, Landsdommer Ancher Anthoni Müller og Tolder Mogens Pedersen holdt i Overvarelse af Kammeradvokat og Stadsfiskal Clemmen Succow og Kommandanten Wettberg, (samt med Tilstedeværelse af Augustus Deckner, "som tilspurgtes").

Men selv om Restancerne er bragt i Rigtighed, er det jo ikke hermed sagt, at der i øvrigt er god Fremgang.

VII. I Aarene 1688-89 kom Mads Madsen til at deltage i et større Militararbejde, nemlig den saakalte Rønne Fortification. Han avancerede det sidste Aar til den højeste Sergeantstilling, idet han afløste Hans Jurgén Eswen som Kaptajn d'Armes (capitaine d'armes), Vaabenmester. I denne Stilling fik han som Lønning udlagt den 52. Gaard, Vejmøllegaard, i Aaker Sogn, i Steden for den 48. Gaard, Limensgaard.

Mads Madsen tjente jo ved Landinfanteriets 1. Kompagni, og man kunde vente som Chef for dette Kompagni at se Vicekommandanten Valdemar Blinch, men til at gøre Tjeneste som egentlig Kompagnifører var han naturligvis for højt stillet, og derfor nævnes nu ogsaa i Spidsen for Kompagniet Kaptajn-Løjtnant Johan Arent Weygel, der var kommet hertil paa Oberstl. Dehns Tid (1680-32) efter at have tjent i den skænske Krig, bl.a. i Christianstad under Belejringen, hvor de af Mangel paa bedre spiste Hunde og Katte. Han blev paa Bornholm til sin Død 1710.

Alle tre Landkompagnier deltog i Befæstningsarbejdet. Chef for 2. Komp. var Kapt. Jens Kofoed Pedersen, og for 3. Komp. Kapt. Caspar Henrich Westervalt, Søn af Ritmesteren af samme Navn paa Sømlegaard. Denne Kaptajn var ikke "ført", men havde modtaget sin militære Uddannelse her paa Bornholm, hvor han tidligere havde fungeret som Chef for Vester Herreds Kompagni, indtil han efter Kaptajn Peder

Kofoeds Død 1684 (paa 28.Sg. Skovgaard i Nyker) var bleven Chef for 3.Nationalkomp.

Kompagniernes Arbejde ved denne Lejlighed bestod vel mest i Kastning af Volde og Grave omkring Byen. - Ved denne Befæstning gik det ud over en Gaard, der havde tilhørt Jens Kofoeds Svoger Villum Clausen Kelou (Kleu ?); den laa nordest i Rønne og beboedes paa Anterud Urnes Tid af Peter Arboe. "Den bestod", siger Urne, "af 4 Løngar, men da Byen skulde med Volde forsynes, blev de to Løngar nedrevne, (se dog Bh.Saml. s.136 og 174. M.K.Zahrtmann), fordi de kom i Voldens Linie, som endnu kan ses."

Selve Fortifikationen lededes af Ingeniørkaptajnerne Christoffer Hoffmann og Wilster. Efter deres Begæring blev Tømmeret til Taget paa den store Taarnbygning (Kastellet) efter kgl. Overjægermester Grev Conrad Reventlovs Ordre udvist af den nysudnavnte Holtsfører Hans Christensen Piil (69.Sg. Pilegaard i Klemensker), som ligeledes udviste Brændselet til den store kgl. Bagerovn, hvor Brødet bagtes til Soldaterne. Deres Forplejning var beregnet for hver Person daglig 4 Skilling og $1\frac{1}{2}$ Pund Brød, bagt af "Rug og Bjug til den tredje Part Brød af at bage blandt Rugen."

Mads Madsens Svigerfader Fænrík Hans Jensen, 3.Vg. Poulsker, stod ved samme Kompagni, hvis Mandskab, "gemene", var fra Aaker, Pedersker, Poulsker, Bolsker og Ipsker; i alt 107 Mand. (Det fuldtalige Kompagni havde ellers talt 133 Mand).

Som Kaptajn d'Armes ved 2.Kompagni nævnes Peter Ancher, Kratten i Aaker, og ved 3. Komp. Hans Giødich, Bukkegaard, Nyker. -

Mads Madsens Stilling som capitaine d'armes ses af Bh. Kontributionsregnskaber, tilmed af en "Rolle paa Mandskabet af 1.Nationalk., som befindes her ved Rønne Fortificationsarbejde og er indkommen 1.Juli." Cheferne for dette Komp. var strikse Befalingsmænd, men ogsaa Tjenesten ved 2. og 3.Komp. var alvorlig ment, og Befalingsmændene krævede - undertiden med Urette - at de undergivne skulde parere, som det ses af forskellige Klager over militære Befalingsmænd, deriblandt Kaptajnerne Jens og Peder Koefoed (Sjæll. Tegnelser). Den glade Spot over militærtjenesten, som vi i Danmark kender fra en senere Tids "Hvad kan det nytte"-periode, var der ikke Plads til dengang - dertil var Tiderne for urolige Landene imellem. - Det blev vel Mads Madsens sidste militære Øvelse.

VIII. Den 17. Oktober 1689 mødte han paa 23. Sg. Lille Gadegaard i Pedersker til et Skifte efter sin første Kones Moder Seigne Jensdatter, sidst gift med Hans Pedersen Ude. "Da Galdsfordringen er 305 Sldr. 8 Sk., er saa Galden højere end Løsøregodset 23 Sldr., hvorfor er givet Indførsel i fornavnte 23. Gaard."

Men mindre end 2 Maaneder efter dette, og inden Aaret 1689 er til Ende, er ogsaa Mads Madsens Liv afsluttet. Uventet kom Døden over ham ligesom over hans Formand paa Gaarden. Han var ikke i Oldingalderen og har næppe naaet de 50 Aar. Korporal 1671, vel 20-30 Aar gl., kan han henimod 20 Aar efter ikke have været mere end 40-50 Aar. Hvor gammel hans første Kone var, da hun døde, kan ej heller ses, da Kirkebogen har en Møste (Lakune) 1682-87.

I Aa Kirkebog hedder det 1689: Liig: 14. December Matz Matzen af Langengregaarden. Samme Dag: bemeldte Matz Matzens Datter Zesil. Desværre er der ikke nogen Tilføjelse om den afdødes Alder, hvad ellers var almindeligt.

Var Mads Madsen død alene, kunde man tro, han havde paadraget sig en Sygdom ved Rønne Fortifikation, men at Fader og Datter dør samme Dag, tyder paa en særlig hjemlig Dødsårsag, f. Eks. Tyfus.

Aaret var ikke af de Aar med stor Dødelighed, snarere et normalt Aar, idet der i Aaker fødtes 50 og døde 33. -

Den sidste Halvdel af December, hele Januar, Februar og det meste af Marts næste Aar, 1690, gik hen, inden der holdtes Skifte efter den afdøde. Den 21. Marts indfandt sig den nye Amts- og Skifteforvalter Anders Vognsen, tidligere kgl. Renteskriver, med Skifteskrivaren Henrich Brugman. Vognsen var kommen i Bedrageren Augustus Deckners Sted. Lavværge for Enken var Faderen Fønrik Hans Jensen i Poulsker. - Paa den anden Side var Børnene:

1. Hans (Madsen) 12 Aar gl., af 1ste Ægteskab. (Værge Morbroderen Jens Pedersen).
2. Mads (Madsen), lidet paa 3. Aar gl., af 2det Ægteskab.
3. Karen (Madsdatter), lidet paa 2. Aar. (døbt 6. Jan. 1689).

For dem værger Morfaderen Fønrik Hans Jensen.

Ved den "bortskyldige Gæld" nævnes nu først og fremmest Kaptajn Hans Koefoed. Obligationen paa 50 Sldr. af 12. Oktober 1681 "Med Forsikring i bedste og redeste Løsøregods", og som en stor Gæld nu rejser sig af andre Kreditorer her i Boet, og ingen andre med Obligation haver sig paa Skiftet angivet, tilmed nu intet er bekvemt denne Fordring med at aflægge, saa bliver Kaptajn

Hans Koefoed og hermed gjort Indvisning for Kapital 50 Sldr. udi forn. 21. Gaard i Aaker Sogn", og videre blev nu gjort Akkord om Renten (13 Sldr.) med Enken, hvormed Kapt. Koefoed er tilfreds og fornøjet. -

Likvideret bliver til Deling Penge 26 Sldr. 3 Mk. 11 Sk. - Den halve Part faar Enken, den anden halve Part deles mellem 2 Sønner (og 1 Datter). Sønerne faar hver en Broderlod a 5 Sldr. 1 Mk. 12 3/5 Sk. (Dette Tegn siger Denar og læses Penning = 1/8 Sk. Rigsmønt). -

Ja, mere var der ikke til Deling; der burde have været lidt mere. Saa anføres den sal. Mads Madsens Begravelsesbekostning: 20 Rdlr., hvorimod Enken billig nyder til sin Begravelse ogsaa 20 Rdlr., hvortil kommer en Fæstengave 10 Rdlr. "gør 30 Rdlr." eller 45 Sldr., hvorfor Enken, eftersom Løsøret ej dertil kunde udstrække, er gjort Indførsel udi forskrevne Jordegods, 21. Gaard i Aaker Sogn, som ved Samfrænder hende tilkendes og i Observation tages. Der tankes vel ved dette "tilkendes" paa de 45 Sldr. og ikke paa den 21. Gaard. Dette er unægtelig noget ringere end ventet. Man faar det Indtryk, at det i det nye Ægteskab i det Hele er gaaet noget tilbage for Mads Madsen, og sammenligner man de to Skifter, Skiftet efter hans første Kone Karen Pedersdatter 5. 11. 1684 og Skiftet efter ham selv 21. 3. 1690 kan man iagttage følgende Nedgang:

1684	1690
Stude - 42 Sldr.	Stude - 32 Sldr.
Køer - 45 Sldr.	Køer - 39 Sldr.
Svin - 10 Sldr.	Svin - 5 Sldr.
Faar - 18 Sldr.	Faar - 13 Sldr.
Gæs - 7 Sldr.	Gæs - 3 Mk. 12 Sk.
Kobbervare: 19 Sldr.	Kobbervare: 7 Sldr.

Derimod er der Fremgang ved Hestene, ikke i Tal, men i Værdi:

Heste og Hopper 11 - 55 Sldr.	Heste og Hopper 9 - 65 Sldr.
Rugsæd 10 Dlr.	Intet omtalt, kun disse Ord:
Havre 20 Dlr.	Rugsæden er anset og af Enken
Hø 6 Sldr.	berettiget at være saaet 1 Td. 3 Skpr.

Dette viser uventet Forringelse af Status og er vel ikke uden Medvirken til det optrækkende Uvejr. Der nævnes ikke Sølv eller Tin. Rigtignok var det ret sjældent i 1600-erne at finde det første Metal (Hans Lou paa 34. Sg. i Aaker kunde dog sætte 6 Sølvskeer i Pant for 24 Sldr., da han rejste til København, for et Laan paa 40 Sldr. hos Landsdommer Ancher Müller) - men Tin var ret almindeligt. Det eneste, der er godt Forraad af, er Sengeklæder: Olmerdugsyner med Døn (Dun) (Rendingen Hør, Isletten Uld),

randede Dynér. Bohavet i Stuerne, eller hvad vi vilde kalde Møblerne, var efter vort Skøn yderst tarveligt. Sofaer og Lænestole fandtes ikke, ja selv Stole, "Bagstole" (med Ryg) var en stor Laksus. Derimod var der Bænke langs Væggene, og paa Bænkene de saakaldte Bænkeklæder: Dynér eller Hynder (Hænder), ofte flere Alen lange. Bordene var oftest Fyrreborde, enkelte Egeborde, og næsten altid nævnes Kister, oftest Fyrrekister.

I Stuen en Bænkedyne sønden til med sort Bord, $2\frac{1}{2}$ Favne lang = 3 Sldr., en rødbonnet Bænkedyne for Bordenden = 6 Mk., en Bænkedyne norden til i Stuen 4 Alen lang = 1 Sldr. 2 Mk., et gulbonnet Hønde = 3 Mk., et syet Hønde med lænt Kalveskind under = 1 Mk. 8 Sk., et gl. Egebord norden til i Stuen = 3 Mk.

Af Avlsredskaber nævnes 2 Vogne, en med og en uden Stiger, 1 Plov og 1 Aar med Bil (Kniv) = et lettere plovliggende Redskab. Det maa vides, at to Plove paa en Gaard var rigeligt, saaledes nævnes ogsaa to Plove ved Kapt. Peder Jakobsen Kofoeds Skifte 1684, hvis Bo hører til de bedst forsynede.

Derimod havde Mads Madsen bedre Raad paa Heste, 9 i Tallet, sat til 65 Sldr. (hos Kapt. Koefoed var der ogsaa 9, sat til 68 Sldr.). Men red mere, end man kørte, ogsaa Kvinderne færdedes til Hest.

I næstfølgende April Maaned trolovede Enken Marie Hansdatter sig med Gaardejer i Poulsker paa 9.Vg. Bækkegaard, Berild Koefoed Madsen, Broder til Kapt. Hans Koefoed paa Eskesgaard og Jens Koefoed paa Aagaard i Pedersker, og den 10. Juni fandt Vielsen Sted i Aa Kirke. En kort Tid har Berild Koefoed boet paa Langemyregaard, skant han dengang i flere Aar havde haft 9.Vg. i Poulsker. Han nævnes saaledes i en Specifikation i de Papirer, som var forelagt Kommissionen ang. Deckners Forurettelser under Overskrift: Ny Restancer 1689-90:

21.Sg. Aaker Berild Koefoed, 8 Rdlr. 4 Mk. 5 Skilling. I Kanten tilføjes: Herpaa betalt 2 Mark, og i en senere større Fortegnelse med Rubrikkerne: Skyldig efter den Likvidende. (?) Restans 8 Rdlr. 2 Mk. 5 Sk. - Kan betales: 8 Rdlr. 2 Mk. 5 Sk. - Rest ej at bekomme: 0. Der er altsaa intet, som ikke kan bekommes, saa alt er klaret - mere til Ære for Mads Madsen end for Berild Koefoed. Denne Fortegnelse er formodentlig optaget i Juli eller August Maaned, da Berild Koefoed kan have boet paa Langemyregaard. (Maaske har han tænkt, at Enken kunde have en Beboelsesret og Brugsret paa Livstid).

IX. Men hvilken af Sønnerne, den 12 Aar gamle Hans eller den 3 Aar gamle Mads skulde nu arve den 21.Gaard ? Der kom Samfrænder paa Gaarden, og der faldt den 16.Septbr. 1690 en 8-Mænds Dom, hvorved Gaarden tilkendtes Sønnen Hans Madsen af Faderens første Egtskab med Karen Pedersdatter.

Man kunde vel spørge, om ikke den yngste Søn efter Bornholms Praxis og Skik var nærmest til at arve sin Faders Gaard. Men naar Samfrænderdommen lød til Fordel for den ældste Søn, var det vel, fordi hans Moder havde arvet Gaarden efter sine Børn, og Mads Madsen kun ved hende var bleven Ejer af den. Denne Dom er formodentlig blevet stadfæstet eller "dømt" efter de fleste Stemmer ved Sønder Herreds Ting, og ingen har ønsket at bringe den for Landstinget. Alle Dokumenter om denne Dom er gaaet tabt, og vi ved kun fra Hans Madsens Skifte 12.August 1748, at hans Adgangs-og Sæderet til den 21.Gaard grundede sig paa en 8-Mænds Dom af 6.9.1690. Det vilde stemme med bornholmsk Vedtægt, om Enken var forbeholdt Sædet paa Gaarden sin Livstid, eller til hun blev til Sinds at oplade Gaarden for Gaarddrønten. Men Marie Hansdatter var ikke Moder til Arvingen, og at Stifader og Stifmoder bør fratrede Gaarden inden et Aar (14.10.1778) var vel allerede da gældende.

8-Mænds Dommen har næppe indeholdt noget om, at hun straks skulde vige, men har holdt sig til Spørgsmaalet om, hvem af Sønnerne der skulde arve Gaarden. Mest sandsynligt er det, at hun frivillig har fulgt sin ny Egtefælle Berild Koefoed til hans vel mindre, men i Længden sikre 9.Vg. i Poulsker. - At Stemningen paa hendes Stifsøns og dennes Paarørendes Side ikke har været hende gunstig, ser man af den hurtig paafølgende

P r o c e s

om Skiftets Rigtighed og Lovlighed. Allerede den 26.November 1690 stævnedes Morbroderen Jens Pedersen som Varge for den 12-aarige Hans Madsen paa sin Myndlings Vegne ædle Hr. Amts-og Skifteforvalter Anders Vognsen for Skifteforretningen paa den 21.Gaard i Aaker, Langemyregaard, efter sal. Mads Madsen.

Skifteretten indstævnes som Underinstans for højere Ret, Landstinget. - Indirekte er Processen rettet mod Enken Marie Hansdatter, nu Berild Koefoeds. Endvidere blev indstævnet Kapt. Hans Koefoed angaaende den Obligation paa de 50 Sldr., ligeledes Berild Koefoed i Poulsker "og med sig tage det Skiftebrev, som er ganget efter hans

Formand Mads Madsen." Ligeledes Færnik Hans Jensen i Poulsker som Formyndet for de to yngste Børn. Ligeledes stævnes Anders Terkelsen, 15.Sg. Pedersker at med sig tage sine Bevisligheder ang. Broderen Christian Terkelsen, 20.Sg. i den 21.Gaard, (dennes Skiftebrev var af 30.Maj 1679) tilligemed Landsdommer Raschs Slutning af 4.Oktober 1682 (om den 21.Gaard). Endelig blev Berild Koefoed forelagt at medtage det Skiftebrev, som blev ganget efter Mads Madsens første Hustru af 5.November 1684. -

Den 10.December i rette lægger Jens Pedersen (Pedersker) paa Landstinget sit skriftlige Indlæg mod Sr.(Sieur - Signor - Monsieur) Anders Vognsen. Ting holdtes 7.Jan. og 4.Febr. 1691, og det er Vice-Landsdommer Ancher Anthoni Müller, der skal dømme i Sagen. Matthias Rasch er nemlig i denne Tid suspenderet paa Grund af, at han ved sin Dom over Augustus Deckner af for stor Iver mod denne sin Fjende havde tilsidesat vigtige Formaliteter (medens selve hans Dom blev stadfæstet af Højesteret).

Landsdommer Ancher Anthoni Müller forelægger forgæves Parterne, at de inden Ting holdes igen (efter Lovens 5.2.68 = Chr.V. Lov 5.Bog 2.Kap. 68.Art.) vilde gøre deres bedste, at de kunde blive forligt. Hvad Jens Pedersen gør gældende over for Sr. Anders Vognsen, vil fremgaa af Landstingsdommen, der falder d. 4.Marts 1691, hvilken her meddeles ordret paa Grund af dens rolige og klare Stil:

D O M .

Eftersom Jens Pedersen af Pedersker Sogn paa sin Myndlings, Hans Madsens Vegne for mig haver indstævnet en Skifteforretning, som ædle Anders Vognsen d. 21.Marts 1690 haver gjort efter sal. Mads Madsen, som boede paa den 21.Gaard i Aaker, og derudi besværges (besværer) sig, at hans Myndling storligen skal være forurettet, først fordi at den Tid sal. Mads Madsen ved Døden afgik, skal Huserne næsten have været fulde med Foder og Korn, som ikke skal være fundet eller set, da Skiftet holdtes, ja baade Hester og Hopper været borte, saa vel som en stor Hest, hvorfor (i hvis Sted) en anden ringere Hest skal være sat i Steden, saa Jens Pedersen formener, at Enken haver misbrugt Stervboet og det meget forringet den hele Vinter, da det var ubeseglet, og at hun ikke haver rettet sig efter Loven, som tilholder, at ingen Enke maa befatte sig med Strevboet, førend der er holdt Skifte.

For det andet anker Jens Pedersen paa, at Kapt. Hans Koefoed Madsen

er indført i den 21. Gaard i Aaker for 50 Sldr., som han efter Obligation havde at fordre, eftersom forbem. Obligation er gjort Udlæg paa Skiftet efter sal. Mads Madsens afgangne Hustru 5. Novbr. 1684, og formenes om samme Obligation end er gyldig, at den burde være betalt i Løsøre.

For det tredje mener Jens Pedersen, at den Omkostning paa Begravelse og Fastensgave, som Enken udi Jordegodset er indført for, er uret, med mindre Enken haver omgaaedes med Stervboet efter Loven, da han meen, hun vel burde haft sin Del imod Mandens Begravelse, saa og Fæstensgave, og refererer sig til Lov 5.2.24.25.26.

For det fjerde mener Jens Pedersen, at han burde nyde Skiftebrevene (i Steden for Enken og Berild Koefoed) af sin Myndlings sal. Forældre, efterdi de udi Stervboet er betalte, dog havde han ikke maattet faae dem at se eller læse - med videre hans Paastande.

Hvorimod Amts- og Skifteforvalter Sr. Anders Vognsen d. 7. Januar (paa Landstinget) paastod og angav, at Jens Pedersen selv havde været til Stede, da fornavnte Skifteforretning skeede, og dets Koncept medunderskrevet, men ikke anket paa noget, førend paa 9de Maa- ned efter, hvilket Sr. Vognsen formeen hannem ikke kan tillades efter L.-1.6.12. (kum 6 Rdr.). -

Den 4. Febr. næstefter lod Sr. Vognsen videre svare, at han ikke vidste, han havde tilføjet Jens Pedersens Myndling nogen Skade; thi den Obligation Kapt. Hans Koefoed udi hande haver lydende paa 50 Sldr., i sig selv udviser, hvorledes hannem er gjort Forsikring, for hvis Aarsag Sr. Vognsen formeen, Kaptejnen ej kunde modtage Hælvten Betaling udi det ringe Løsøre, nemlig 26 Sldr. 3 Mk. 11 Sk., som er tilovers.

Om de 30 Rdlr., som Enken for hendes Fastensgave og hendes Mand's Begravelse er sket Indførsel for udi den 21. Gaard i Aaker, da haver han (Vognsen) derved observeret, at Enken sad efter med to spæde Børn, hvilke Børn behøver en temmelig Bekostning, inden de bliver saa gamle som Jens Pedersens Myndling, hvilken da var 12 Aar. - Herrik Hans Jensen i Poulsker (3. Vg.) paa sin Datter Berild Koefoeds Hustrue og paa sine Myndlingers Vegne haver ved Indlæg svaret mod Jens Pedersen:

for det første, at Jens Pedersen angiver, at da sal. Matz Matzen ved Løden afgik, skal Husene næsten have været fulde med Foder og Korn etc., da paastaar Hans Jensen, at noget af bem. Korn, Foder, Heste og Hopper eller andet kan være forkommet eller mere anvendt

end til daglig Kost og Taring samt Quartalskat (Kontribution, Hartkornsskat) og andet, hejnvødvendig Behov gjordes, bør han det lovlige bevise.

Det Testamente Jens Pedersen foregiver at være skeed Stervboet til Skaad, beretter Hans Jensen at være sluttet udi Mads Madsens levende Velmagt, som og saaledes paa Skiftet skal være angivet, hvor da ingen videre Præsentation skal være falden. -

Imod den Post, at Enken skal have skaltet og valtet med Stervboen, og i saa Maade gjort sin Stifson, saa vel som sine egne Børn, største Uret, henskyder Hans Jensen sig paa sin Datters Vegne i lige Maade til Bevis, og formener Hans Jensen, efterdi sal. Mads Madsens efterladte Gods kunde strække til Gældens Betaling, at hans Datter derfor (efter) Loven bør have Vederlag for Udfarten saa vel som Fæstengave, saa og at Jens Pedersen paa egen Bekostning bør skaffe sig Copie af Skiftebrevet.

Endelig formener Hans Jensen, at dersom Anders Terkelsen havde haft 20 Sldr. at fordre i den 21. Gaard i Aaker Sogn, havde han burdet angive det paa Skiftet, hvor han ikke fordrede mere end 7 Sldr., for hvilken bem. Fordring befindes at være skeed Udlag paa forrige Skifte den 5. Novbr. 1684 (efter første Hustru).

Herimod haver Anders Terkelsen fremlagt en velb. Hr. Landsdommer Raschs Doms Slutning af Dato 4. Oktbr. 1682, hvorefter kan ses, at hans sal. Broder Christian Terkelsen burde haft 60 Sldr. i forbem. 21. Gaard i Aaker. Deraf beretter Anders Terkelsen, at Jep Larsen udi Vassen skulde have 40 Sldr., de øvrige 20 Sldr. siger han er udlagt paa Skiftet efter Chr. Terkelsen (1679) til adskillige Kreditorer Anders Terkelsen senere har udløst, som han med Quitting paa forn. Skiftebrev beviser, hvilken Quitting er dateret 26. Septbr. 1685.

Nok beretter Anders Terkelsen, at han var døde sjug, da Skiftet holdtes efter Matz Matzen, hvorfor den rette Fordring, som skulde være 20 Sldr., ikke blev angivet, men af Forseelse blev fordret 7 Sldr.

Anders Terkelsen vedstaar tilforn at have bekommet Udlag, men ikke for de 20 Sldr., hvorfor han forhaaber, at denne Fordring er retmæssig og hannem bør tilkendes. -

Kaptajn Hans Koefoed Madsen har irettelagt sal. Mads Madsens til ham udgivne Obligation og mener Sr. Anders Vognsens Skifteforretning, saa vidt samme Obligation angaar, bør ved Magt kendes.

... svarede Jens Pedersen og forment paa sin Myndlings Vegne, at det Løser hans Myndling er tillagt, burde betale Galden, saa vidt det kunde tilstrække, og at han derfor burde have Vederlag i Jordegodset.

Da, som befindes, at Jens Pedersen selv haver været overvarende paa Skiftet efter sal. Mads Madsen og den første Concept af Skiftebrevet tillige med underskrevet og da ikke anket paa noget - han og ikke (heller ikke) de Angivender, han siden Skiftet holdtes, nu derpaa gør, lovlig har bevist - det ej heller kan fornemmes, at Enken noget ubilligt haver prætenderet (krævet) - thi Vederlag imod Begravelse bevilger Loven hende forud, og Fastensgave af den Lod, Arvingerne tilfaldt - og er det Sadvane, at Enken imod de mindste Børns Opfostring bekommer noget forud, hvilket denne dog ikke har nødt (nydt), men Stifsønnen har nydt meget uden Skifte, og derfor ses ikke, at hun har gjort hendes Børn nogen Uret, eller at Sr. Vognsens Skifteforretning er ubillig; thi Enken og de mindste Børn er lige saa nær til at have, hvad dem med Rette tilkommer udi Jordegodset som den ældste Søn, og Kapt. Hans Koefoeds af sal. Mads Madsen havende Obligation, som med Paaskrift og Fornøelse lyder saaledes, at Hans Koefoed for Kapital og Interesse (Rente) skal være forsikret udi sal. Mads Madsens bedste og redeste Gods og Middel, det være sig hvad Navn det være kan, ihvor det findes, fremfor alle andre Kreditorer,

og derfor kendes Sr. Vognsens Skifteforretning efter sal. Mads Madsen udi de Poster, som for mig er indstævnet, udi alle Maader ved Ragt. -

Hvad Anders Terkelsens Fordring (20 Sldr.) angaar, da som udi L. 1-2-3 udtrokkelig meldes, at alle Sager, som bør^{at}/forfølges til Værneting, skal først did staves, og Dom der tages og beskrevet, dog er ikke nogen Hjemtingsdom udi denne Fordring for mig udi Rette lagt; thi bør denne Post udføres til Værneting først, om Vedkommende ikke udi Mindelighed herom kan forenes.

Og naar Jens Pedersen ikke efter L. 5-2-68 Anledning og min Forelæggelse haver villet lade sig forlige, men endelig villet have Dom udi denne Sag, hvorved han for sin Myndling dog ikke haver kunnet vinde noget, da var det ikke ubilligt, at han selv betalte alle de herpaa gaaende Omkostninger, dog efterdi denne Dom kan tjene samtlige Medarvinger til Efterretning, modereres det saaledes, at

Jens Pedersen af den 21.Gaard i Aaker Sogn, naar den bliver sat, skal have for gjorte Omkostninger og denne Dom at tage beskreven. - sex Rigsdaler. Dets til Vidnesbyrd under mit Signet.

Saaledes gik da Sr. Vognsen og Marie Berild Koefoeds sejrrikt ud af denne Sag. Naar det i Dommen fremhæves, at Jens Pedersen har været til Stede ved Skiftet uden at gøre Indsigelse og endog selv har underskrevet Koncepten til Skiftet, maa man dog huske paa, hvor vanskeligt det er for en Lægmand paa Stedet at protestere eller rejse sig og forlade Skiftet. Rimeligvis har Rygtet om Forringelse af Boet først taget Fart efter Skiftet, og det maa have været uhyggeligt med al den Snak, som ved en saadan Lejlighed rejser sig. Men det maa beklages, at Jens Pedersen har troet at kunne gaa til denne Proces uden at sikre sig Bevis af nogen Art. Hvis han ikke kunde møde med noget set eller vidnefast, som bekræftede det summende Rygte, skulde han hellere have opgivet Indankningen af Forretningen, da han i saa Fald nødvendigvis maatte tabe Processen.

Fra Skiftet 1684 til Skiftet 1690 er der en Tilbagegang i Boets Middel paa over 60 Sldr. Maaske har Marie Hansdatter været lidet paa- holdende, mere spredende end samlende, men - skulde hun have for- ringet Stervboet og fjernet værdifulde Genstande fra Hus og Lade, da var hun jo inde paa en Forbryderbane, der ikke laa meget over den Gerning, som gjorde hendes Broder til en Drabs-og Rømningsmand.

X. Det er foran undertiden sket, at vi har sammenlignet de to Gaarde, den 21. og 34.Sg., begge c. lo Tdr. Hartkorn. Inden to Aar efter Mads Madsens Død afgik ogsaa Ejeren af 34.Sg. i Aaker, Lieutenant og Sandemand Hans Lou (Low - Loug) ved Døden. Han staver selv paa en Kvittering for Landgilde af sin egen Gaard for Sandemands- tjenesten 1691 sit Navn Lou. Han havde købt denne Gaard 1678, ("og som det var en god Gaard, føres derfor til Indtægt den fulde Kendelse, nemlig 5 Rdlr."), og han døde 21.Oktober 1692, var altsaa paa det nærmeste samtidig med Mads Madsen. Ogsaa han døde i en for- holdsviis ung Alder, "ætatis Alder 51"), medens hans Forganger paa Gaarden Jens Brand boede der i 50 Aar (1622-73). Paa gode Forbindel- ser saavel i Svanike som i Rønne tyder en Barmedaab 1688, hvor Else- beth Mads Koefoeds i Svanike bar. Faddere var Landsdommer Ancher Müller og fra Rønne Tolder Peder Mogensen og Købmand Jørgen Bohne. - Hans Lou var gift med Kirstine Hansdatter, Datter af Herredskaptajn

Hans Jensen, 1.Vg. i Poulsker. Hun ægtede 1695 som Enke en Broder til Marie Hansdatter, før Mads Madsens, nu Berild Koefoeds. Han hed Christian efter Moderens Fader og Broder, som begge hed Christian Maccabæus. Denne Christian Hansen maatte for Mordet paa Peder Ude rømme Landet for at undgaa Lovens Arm, og hans Hustru Kirstine var ej at formaa til at møde efter Stævning og Forelæggelse eller give nogen som helst Meddelelse, og blev mildelig dømt til at betale 10 Lod Sølv = 5 Rdlr.

Mads Madsens Efterleverske havde sømmeligt 5 Mdr. efter Mads Madsens Død ægtet Berild Koefoed og flyttede med sine to Børn til Poulsker. Hendes Navn ses tit i Kirkebogen, hvor hun nævnes som Bærerske eller Fadder, saa hun synes at have været vennsæl og selskabelig.

Sønnen Mads boede senere i Snogebæk og Datteren Karen blev gift med Peder Nielsen Ude paa 9.Vg. Grund i samme Sogn. I Egteskabet med Berild Koefoed fik hun 5 Børn (se Bp A 161). Han er vistnok død i det Tidsrum Præsten Peder Katkiær undlod at føre Ministerialbogen, fra April 1707 til sin Død 1732.

Ved Daaben af Marie Berild Koefoeds Søn Jens 1703 var hendes Stif søn Hans Madsen "fra Aaker", Arvingen til Langemyregaard, til Stede som Fadder, saa det maa formodes, at den fordums Bitterhed, om der har været nogen dem imellem, er svundet.

Berild Koefoed selv blev jordet fra Pouls Kirke d. 9. Januar 1740, statts 82 Aar. Rimeligvis er Jens Pedersen, saa snart der var Plads, rykket ind paa Langemyregaard, hvor han saa har boet, indtil Arvingen, hans Myndling, var fyldt 25 Aar. Der fødtes i den Tid Jens Pedersen og hans Hustru Seigne Monsdatter 2 Sønner og 2 Døtre.

XI. I Aaret 1705 tog Hans Madsen sin Arvegaard i Besiddelse, og i Løbet af samme Aar hjemførte han sin Hustru. Brylluppets Dato kan næppe udfindes nu, da Bruden var fra Klemensker Sogn, hvis Kirkebøger paa Grund af gentagne Ildebrande kun naar tilbage til Aar 1800. Han ægtede Mette Hansdatter Piil, Datter af Holtsførster Hans Christensen Piil, 69.Sg. S.Pilegaard i Klemensker og Maren Hansdatter Koefoed. Maren Koefoeds Forældre var Borgemester Hans Pedersen Koefoed i Rønne (Broder til Befrieren) og Mette Absalonsdatter Bagge.

Maren Koefoeds Broder, Kaptajn Hans Hansen Koefoed, paa St.Myregaard i Nylarsker Sogn, som han havde arvet efter sin Farmoder Elisabeth Peder Koefoeds i Rønne, blev paa dobbelt Maade besvogret med Holtsførster Piil, idet han ægtede hans Søster Karen Christensdatter, Datter af Sergeant og Sandemand Christen Pedersen, 69.Sg. Klemensker. I Jul.Bidstrups Stamtavle A Side 9 kaldes hun fejlagtigt Catrine, men i Nørre Herreds Protokoller hedder hun Karen.

I henved 43 Aar levede nu Hans Madsen og Mette Hansdatter sammen paa Langemyregaard til hans Død, at. 69 Aar 4 Mdr. den 7.Maj 1748. Efter en Tradition meddelt af Kaptajn Adolf Madsen Koefoed paa Skadegaard i Aaker kaldte han sig Hans Madsen Kofoed (O.E.Sonne: Lauegaardsfamilien, 1.Udg.).

Den 13.Maj 1748 fandt Skiftet Sted efter Herredskaptajn Hans Madsen paa den 21.Gaard i Aaker mellem Enken og de 8 Børn: 7 Sønner og 1 Datter. -

Af hans Sønner tog i det mindste de to Navnet Koefoed. De to Sønners Fornavne var Absalon og Adolf, og disse to Navne har ligesom Conrad og Sigfred levet gennem Tiderne i forskellige Grene af Maren Koefoeds Slægt, saavel "borte" som "her paa Landet" - til det Øjeblik, disse Linier skrives.

- - - - -

Der er endnu et Par Blade i denne Bog til Besvarelsen af det Spørgsmaal: Hvem var Mads Madsen, og hvorfra stammede han? Adskillige blandt hans talrige Efterkommere kunde vel ønske at vide det. Ad Traditionens Vej vil man neppe kunne naa saa langt tilbage. Svaret findes vistnok ikke ved direkte Eftersøgning, men det kan tænkes, at en i Slægten opstaaet fremtidig Forsker tilfældigt kan støde derpaa et Sted, hvor han just ikke havde tænkt at søge det. - Han tilføje det da i denne Bog!

(Carl Anthoni Kofoed - Bp A 59).

Efter en afskrift tilhørende frøken Louise Skovgaard.

1978. E.K.